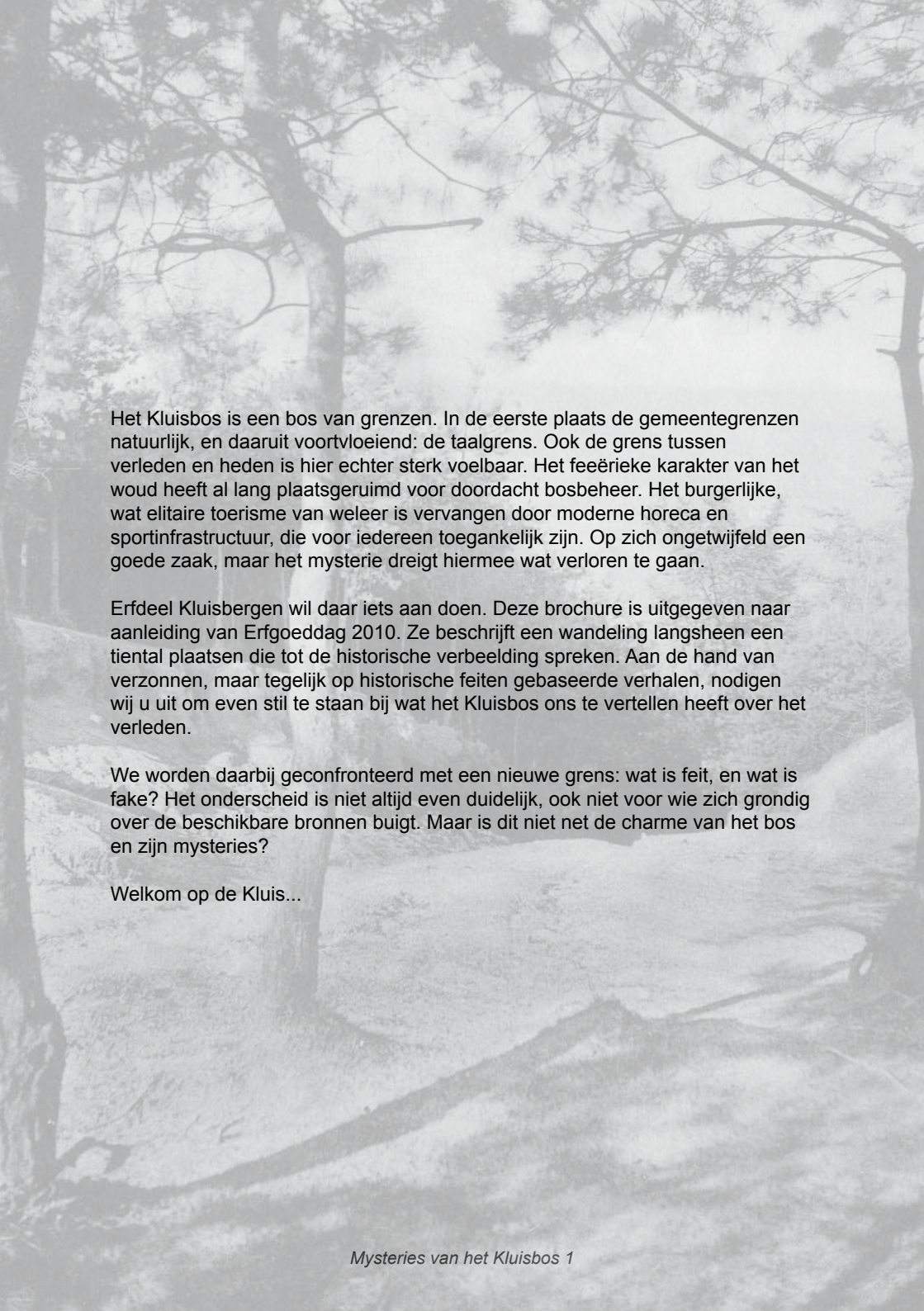

Het Kluisbos is een bos van grenzen. In de eerste plaats de gemeentegrenzen natuurlijk, en daaruit voortvloeiend: de taalgrens. Ook de grens tussen verleden en heden is hier echter sterk voelbaar. Het feeërieke karakter van het woud heeft al lang plaatsgeruimd voor doordacht bosbeheer. Het burgerlijke, wat elitaire toerisme van weleer is vervangen door moderne horeca en sportinfrastructuur, die voor iedereen toegankelijk zijn. Op zich ongetwijfeld een goede zaak, maar het mysterie dreigt hiermee wat verloren te gaan.

Erfdeel Kluisbergen wil daar iets aan doen. Deze brochure is uitgegeven naar aanleiding van Erfgoeddag 2010. Ze beschrijft een wandeling langsheen een tiental plaatsen die tot de historische verbeelding spreken. Aan de hand van verzonnen, maar tegelijk op historische feiten gebaseerde verhalen, nodigen wij u uit om even stil te staan bij wat het Kluisbos ons te vertellen heeft over het verleden.

We worden daarbij geconfronteerd met een nieuwe grens: wat is feit, en wat is fake? Het onderscheid is niet altijd even duidelijk, ook niet voor wie zich grondig over de beschikbare bronnen buigt. Maar is dit niet net de charme van het bos en zijn mysteries?

Welkom op de Kluis...

“DE KLUIS”

De kluizenaar en de vondeling.

Eeuwen geleden zag ons huidige Kluisbos er helemaal anders uit. Het was een woest, duister, dik en primitief bos. Het zonlicht kon met moeite door de kruinen van de dicht op elkaar staande bomen schijnen. Vandaar dat het bos er ook bij klaarlichte dag heel donker en grimmig uitzag. Het was een genadeloos bos, een “woud zonder geloof noch genade”. Wie het bos binnendrong en erin verdwaalde kwam nooit meer terug en werd het slachtoffer van vogelvrijverklaarden die er zich schuilhielden.

En dan was er ook nog de heer die meester was over dit gebied, de wreedaardige Phinaert, die er niet voor terugschrok om argeloze reizigers aan te vallen, te beroven en te vermoorden. Hij kende geen genade, geen wonder dat het bos naar hem werd genoemd. Bij de inwoners van de omliggende dorpen deed ook het verhaal de ronde dat het bos vol heksen, demonen en schepselen zat, die verdwaalde reizigers achtervolgden en verslindden. Het is dus best begrijpelijk dat iedereen bang was van dat grote woud.

Iedereen? Neen, niet iedereen, want ergens diep in het bos woonde, in een armzalige hut, een kluizenaar, genaamd Liederick. Hij hield van dit grote bos, hij had er zijn thuis in gevonden. Hij was de jongste zoon van een edelman en aangezien de landgoederen overgingen naar de oudste zoon, zat er voor de jongere zoon niets anders op dan in dienst te treden van de koning. Zo vocht hij voor zijn koning de ene oorlog na de andere, maar omdat hij al die oorlogen en dat zinloos geweld beu was en ook omdat hij genoeg had van menselijk gezelschap, besloot hij zich terug te trekken in dat grimmige bos. Iedereen wist van zijn bestaan af en nu en dan zagen de mensen hem wel eens lopen, altijd met een deken om zich heen geslagen om zich te beschermen tegen de kou, maar ook omdat hij er zich in wikkeld om op een beschut plekje een dutje te doen als hij moe werd. De mensen beschouwden hem een beetje als een zonderling, maar ze groetten hem wel vriendelijk als ze hem tegenkwamen. Ze stopten hem zelfs regelmatig wat te eten toe, want het leven als kluizenaar was hard.

Ons verhaal speelt zich af in het gezegende jaar 580. In Bourgondië woedt de ene opstand na de andere en als gevolg van één van die opstanden wordt Salvaert, de Prins van Bourgondië, uit zijn land verjaagd. Hij trekt naar Engeland om daar de bescherming te vragen van de koning, die familie van hem is. Hij is vergezeld van een aantal trouwe volgelingen en van zijn hoogzwangere vrouw, prinses Ermengarde de Roussillon. Ze is heel bang, maar toch volgt ze hem vol liefde. Ze is er echt niet gerust in. Het donkere

bos, het dichte struikgewas, de schaduwen over de steeds donker wordende weg doen haar huiveren van schrik. Beeldt zij zich dit allemaal in of voelt ze onbewust aan dat in datzelfde bos ook de bende van Phinaert rondzwervt, altijd op zoek naar een nieuwe en liefst rijke buit? Daarbij ontzien zij niets of niemand, doden al diegenen die weerstand bieden. De karavaan bevindt zich nu in het land van "du Buc", in de Holle weg, op de grens tussen Russignies en Ronse. De schepenen en de graaf van Amougies maken bij dag heel dikwijls gebruik van deze weg om zich naar de "Vierschaar" te begeven, waar recht wordt gesproken.

De bewegingen van de karavaan worden nauwlettend in het oog gehouden door de uitkijkposten van graaf Phinaert. En daar, midden in die holle weg, worden zij in een hinderlaag gelokt. Een hele bende rovers komt joelend en brullend uit het struikgewas gesprongen. Ze werpen zich op de nietsvermoedende reizigers en zaaien dood en vernieling om zich heen. Het wordt een ware slachting. In de chaos slaagt de mooie Ermengarde erin te ontsnappen. Ze vlucht het dichte bos in. Phinaert is razend. Zijn mannen zetten de achtervolging in, maar raken het spoor bijster. Uitgeput als ze is, verschuilt Ermengarde zich in het dichte struikgewas. En daar, op een tapijt van bladeren, onder een struik nabij de "Fontein van de Wilg", geeft ze, van alle hulp verstoten, het leven aan een prachtige zoon. Omdat ze nog altijd vreest voor haar leven, verstopt ze haar zoontje onder de bladeren en verwijderd zich met een bloedend hart. Net op tijd, want even later wordt ze door de mannen van Phinaert gevonden. Ze brengen haar naar hun leider, die haar jarenlang gevangen houdt in zijn kasteel omdat ze weigert met hem, de moordenaar van haar man, te trouwen.

De volgende morgen begeeft de kluizenaar zich op weg naar de bron die zich dicht bij zijn schamele hut bevindt, "La fontaine del Sault", de fontein van de wilg. Hoort hij daar iets? Geritsel niet ver van hem vandaan. Een konijn misschien? Hij bukt zich maar er is niets te zien. Hij vervolgt zijn weg en weer dat geritsel, en daar, een kleine tien meter van hem verwijderd, ziet hij plots in het midden van het pad een jonge ree staan. Nu heeft hij in zijn lange jaren in het bos al veel dieren van heel dichtbij gezien, maar nog nooit een ree. Hij gaat langzaam naar haar toe om haar niet aan het schrikken te brengen en plots hoort hij weer dat vreemde geluid. Oei, daar beweegt iets onder die struik, onder die bladeren. De kluizenaar gaat dichterbij kijken en ontdekt zo het babyjongetje. Hij wikkelt het in zijn deken en loopt ermee tot aan de bron. Hij ziet vanuit zijn ooghoeken dat de ree hem voortdurend volgt. Bij de bron doopt hij het jongetje en geeft hem zijn eigen naam: Liederick. Hij neemt het kleine ventje, dat vader noch moeder heeft, op in zijn armoedige hut. De ree volgt hen nog altijd, en nadat de kluizenaar de baby heeft neergelegd, vlijt de ree zich heel voorzichtig naast de baby om hem te voeden. Zij zal op regelmatige tijdstippen terugkomen tot het moment dat hij haar zorgen niet meer nodig heeft.

De kluisenaar zorgt voor Liederick tot hij groot is. Hij leert hem alles over het bos, de dieren en de geneeskrachtige kruiden. Op 10-jarige leeftijd, als hij groot en wijs genoeg is, stuurt hij Liederick naar Engeland, bij een bevriende koning, om er opgeleid te worden tot het ridderschap. Op 20-jarige leeftijd komt Liederick terug naar het vasteland. Hij zoekt de kluisenaar op, die hem vertelt over de gebeurtenissen op de dag van zijn geboorte en over Phinaert. Hij beslist zijn vader te wreken en zijn moeder te bevrijden. Hij slaagt daar ook in, nadat hij Phinaert in een duel heeft gedood. Onder de indruk van zijn moed beslist koning Clotharius II om hem alle bezittingen van Phinaert te schenken. Tegelijkertijd wordt het beheer van heel Vlaanderen aan hem toevertrouwd. Zo wordt hij de eerste Prins van Vlaanderen. Liederick en zijn afstammelingen zullen vanaf nu de titel "houtvesters van Vlaanderen" mogen dragen.

Fake of feit?

Vanwaar de naam Kluisberg? Dat is een goeie vraag, maar niet zo eenvoudig te beantwoorden. Plaatsnamen kunnen over de eeuwen heen zodanig evolueren of verbasteren dat de oorspronkelijke betekenis amper te achterhalen is. Aldus begint de zoektocht wat er achter de Kluis zit. Een woord dat nogal veel gelijkenissen vertoont met Latijnse en Franse woorden zoals clusarium (Lat), reclusorum (Lat.) of reclusion (Fr.). Clus benadert het Vlaamse woord kluse of kluis. Zelfs bij onze buurgemeente Mont de l'enclus herkennen we nog steeds de clus, die eigenlijk verwijst naar dezelfde lokatie.

Wat betekent nu die clus? Dit woord verwijst vrij duidelijk naar een reclus (Fr.) of hermitage. Een plaats waar mensen zich afzonderden. We hoeven hier niet enkel te denken aan de eenzame man die zich om spirituele redenen afzonderde. Het kan evengoed over een groep rabauwen gaan die in het bos verbleven om uit de handen van justitie te blijven. Tot diep in de middeleeuwen volstond het al om in één of ander bos te gaan wonen om voldoende afzondering te vinden. Clusenaeren, je had ze in alle maten en gewichten: van heilige tot misdadiger.

Een ander interessant feit is dat er ooit een klooster gestaan heeft op de Kluisberg. Bemerkt weer het woord clus in klooster (Ned.), recluserie (Fr.) of zelfs cloister (Eng.). Net zoals een hermitage is een klooster een plaats waar men zich afsloot van de gewone maatschappij. Wat ooit als hermitage begon, kon destijds misschien wel tot klooster uitgegroeid zijn. De kloostergemeenschap op de Kluisberg verhuisde om nog onbekende redenen naar Doornik (Mont Saint Aubert), de ruïnes van het kloostergebouw waren nog te zien tot 1785. Nadien nam het bos terug wat haar ooit toebehoord had...

Het ligt voor de hand dat onze berg dan ook de benaming Kluyzeberg meekreeg. Deze naam komt amper in oude teksten voor dus mogen we hem als vrij recent beschouwen en zeker niet als middeleeuws. De oude benaming

in het Landboek van Ruyen (1729) 'den bergh vanden Cluys' en 'beluuyck vande cappelle op den Cluysenbergh' doet ons alvast vermoeden dat deze verwijst naar een gebouw op die berg. De latere Franse benaming was zelfs Grantmont (volkstelling 1796), er was toen van een kluis totaal geen sprake meer. Had dit te maken met het feit dat het kloostergebouw toen al volledig verdwenen was of is dit toeval? Of het nu de gammele hut van de clusenaeren of het godsvruchtige huis van de kloosterlingen was dat aan de basis lag van de benaming Kluisberg... wie zal het zeggen?

Leuk om mee te geven: de alternatieve naamsverklaring uit de pen van Joseph Planquaert, auteur van "Het Kluisepos".

* Cluse of Kluse is de benaming voor een typische geologische bergformatie: "een dwarse doorsnede in de plooien van evenwijdig lopende bergen" wat we in hedendaags Nederlands gewoon een kloof zouden noemen. Zo vindt men in de Haute Savoie het kanton Cluses, een streek bezaaid met kloven.

* Clusius is de naam van een dubbelhoofdige Romeinse god. En het treft: "van op de Kluis ontvouwt zich inderdaad een dubbel landschap voor het oog: de Vlaamse en de Doornikse vlakte".

* Enclus is gewoon de eerste berg in de rij! Rekenkunde in al zijn eenvoud. (zie ook de legende van de toren verder in deze brochure).

* Een kluis is een door omheinig afgesloten plaats en "misschien moeten we de draagwijdte van die benaming breder opvatten, als de bevestiging van het feit dat weleer de Kluis inderdaad was omsloten door water, werkelijk een eiland was, waarrond na het terugtrekken van de zee nog immer én Schelde én Rosne én Meulebeek én Marke werkelijk een wateromsluiting om slingerden".

Oud zicht op de Kluisberg

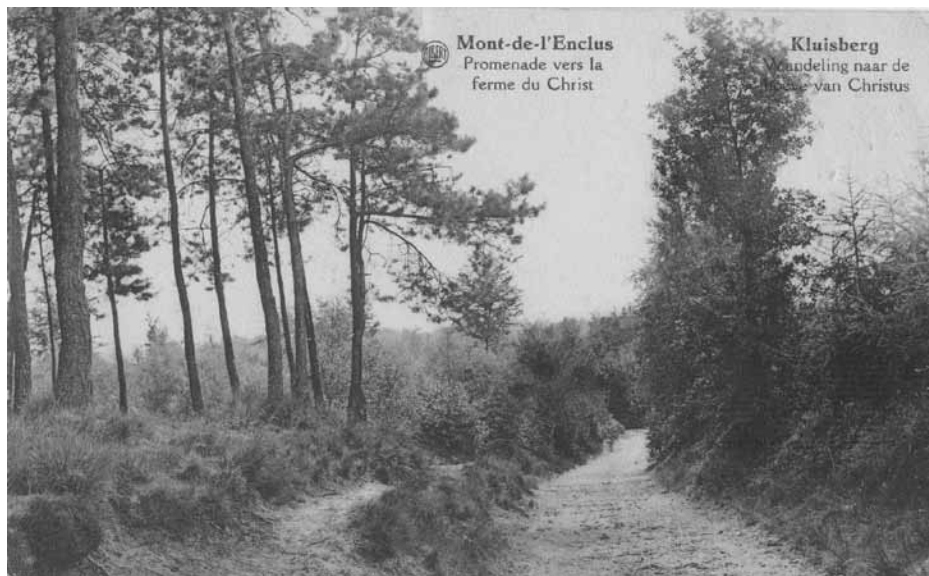
De legende van de kluizenaar

De legende over de kluizenaar die aan de basis zou kunnen liggen van plaatsnamen als “Kluisbos” en “Kluisberg”, gaat terug op een verhaal dat wordt beschreven in de “Cronijcke van den lande ende graefscpe van Vlaenderen” van Nicolas Despars (1522-1597). Daarin maken we kennis met de wreedaardige Phinaert, heer van Buc (bij Rijsel), die ergens rond 580 samen met zijn mannen het gezelschap van Salvaert en zijn zwangere vrouw Hermegarde (Ermengarde) overvalt in het bos. Hermegarde bevalt en haar zoon wordt gevonden en opgevoed door een kluizenaar. Liederick groeit op, verblijft een tijd in Engeland, maar keert dan terug om Finaert te doden in een duel, waarna de mensen hem spontaan als beschermheer uitkiezen.

De kroniek vertelt ook hoe Liederick de dochter van de Frankische koning Clotharius II, Idonee, uit de handen van haar ontvoerders redt en een gezin met haar sticht, aanvankelijk zonder medeweten van de koning zelf. Uiteindelijk komt alles goed, en Liederick wordt door Clotharius aangesteld als “forestier” of houtvester van de gebieden die later Vlaanderen zouden genoemd worden, en hij vestigt zich in Harelbeke. De bezittingen en de titel van Liederick gingen, zo wil de overlevering, over op zijn nakomelingen. Eén van die nakomelingen zou dan Boudewijn, de eerste graaf van Vlaanderen, geweest zijn.

Het verhaal over de forestiers van Vlaanderen is nog tot in de twintigste eeuw voor historisch correct aangenomen. In Harelbeke heeft Liederick II zelfs zijn eigen standbeeld en behoren de forestiers tot het plaatselijk patrimonium. In Rijsel worden ze beschouwd als oprichters van de stad en komen ze als reuzen bij elke feestelijke gelegenheid tevoorschijn. In werkelijkheid is er over de voorgangers van de graven van Vlaanderen weinig bekend. Een figuur als Idonee bijvoorbeeld vinden we niet terug in de ons bekende stambomen van de Frankische koningen.

Toch is de kroniek van Despars lang niet de enige bron over de forestiers. Ook in de verschillende versies van de *Flandria Generosa* bijvoorbeeld wordt er melding van gemaakt. Volgens Véronique Lambert, die in 2006 een boek schreef over de forestiers, is het echter weinig waarschijnlijk dat zij de voorouders zijn van de latere graven van Vlaanderen. De meeste historici beschouwen Liederick de Buc dan ook als een mythologische figuur. Jammer misschien, want het is wel erg verleidelijk om te geloven dat de stamvader van de graven van Vlaanderen geboren werd in het Kluisbos...

*Wat ooit een onherbergzaam woud was, werd in de twintigste eeuw
een domein om in te wandelen en zich te ontspannen.*

*Zoals deze postkaart doet vermoeden, kende het Kluisbos ook in recentere tijden zijn kluizenaars.
Deze man leefde in een nog steeds bestaand gebouwtje in Orroir en stond bekend als "Zotte
Dolf". Bij de bevrijding in 1944 zou hij de aanstoker geweest zijn van de
bestorming van de "Palace".*

Mysteries van het Kluisbos 7

PEETJE EN MEETJE

Op de flank van de Kluisberg, langs het pad tussen het boswachtershuis en de toren, ontmoeten we Peetje en Meetje, een constructie van grote stenen die aan een prehistorische dolmen doet denken...

Er was een tijd dat de natuur nog echte natuur was. Spontaan en vooral onontgonnen. De mensen waren nog niet talrijk genoeg om al dit natuurschoon naar hun hand te zetten. Toch waren er her en der nederzettingen te vinden, niet meer dan enkele hutten die dicht bij elkaar lagen, in de nabijheid van vers water en bewerkbaar, vruchtbaar land. Destijds zouden de bewoners van deze nederzettingen zichzelf nooit zo genoemd hebben maar nu kennen we ze als de Kelten. Het was niet zomaar een bende wilden die leefde van dag tot dag. Het was al een georganiseerde gemeenschap met een duidelijke hiërarchie waarin edelen en stamhoofden hun macht uitoefenden.

Zo was er ook een nederzetting aan de Schelde, niet zo ver van het Kluisbos. Een bloeiende maatschappij, dankzij het water van de Schelde, de vruchtbare akkers en het grote bos vol wild. De nederzetting had ook zijn druïde, een priester die zelfs meer macht had dan het stamhoofd. Niemand durfde te twijfelen aan het woord van de druïde. Al de wijsheid van een dorp was te vinden bij één persoon: de druïde. Hij begreep de bewegingen van de sterrenhemel, kon met kruiden zieken genezen en het was de enige man die contact had met de goden. Goden die de natuurkrachten beheersten, en die enkel door de druïden konden benaderd worden.

De druïden ontwikkelden een jaarkalender. Een jaar verdeelden zij in vier seizoenen. Elk seizoen werd ingeleid door een feest, waarbij de goden werden geëerd door offers te brengen. Op 1 november begon het nieuwe jaar. Bij dit feest werd de schepping van de wereld herdacht. Op 1 februari begon het seizoen, waarin de lammeren werden geboren en de ooien melk gingen geven. Brigit, de godin van de vruchtbaarheid en de beschermgodin van de kudden werd dan vereerd. Op 1 mei begon het seizoen waarin de nieuwe gewassen werden geplant en het vee naar buiten mocht. Op 1 augustus was het oogstfeest. Het was ook het feest van de god Lug. Maar niet enkel bij het wisselen van de seizoenen werd een offerfeest gehouden, ook bij naderende veldslagen werden bloedoffers gebracht aan Teutates om een goede afloop te vragen.

De offertafel, die we nu kennen als Peetje en Meetje, stond in een open plek in het eikenbos, op de flank van het Kluisbos. De druïde voerde op deze stenen tafel zijn rituelen uit, ver van het drukke gedoe in de nederzetting beneden. In alle rust kon hij in het mystieke bos zijn goden aanraken.

Fake of feit?

Mysterie. Het is alleszins een vreemde verschijning: een groep opeengestapelde grote stenen, midden in het bos. Het lijkt ook bizar om dit monument de naam Peetje en Meetje te geven. Maar deze naam komt nog uit de periode dat de stenen anders lagen dan we nu kunnen zien. De deksteen lag meters lager op de helling. Toen het dagjestoerisme in het begin van de 20ste eeuw volk naar het Kluisbos aantrok, konden ze slechts 2 staande stenen zien. Om hun vermeende oudheid te accentueren kregen ze de volkse naam Peetje en Meetje. Onder impuls van Gaston Debusschere werd in 1991 de derde steen als deksteen op Peetje en Meetje geplaatst.

Wie of wat heeft dan deze stenengroep samengebracht? Het blijft giswerk. Er zijn wel enkele hypothesen. Het kan een natuurlijke oorsprong hebben: zwerfstenen, achtergelaten door het wegtrekken van ijsstijden. Maar omdat er in de streek niet echt soortgelijke steenophopingen zijn, lijkt een menselijke hand hierin niet onmogelijk. Zoals de stenen nu opgesteld staan, is er een zeer grote gelijkenis met ander gekende prehistorische dolmen (grafmonumenten) en Keltische offertafels. Dit is een hypothese die pas populair werd dankzij toeristische promotie begin 20ste eeuw. Een andere, minder tot de verbeelding sprekende, uitleg is dat deze stenen niets meer dan een restant zijn van de ijzersteenwinning in het Kluisbos. Mogelijk werden deze ijzerzandstenen aan de kant gelegd omdat ze te weinig ijzer bevatten. Restafval dus, maar de gedachte dat druïden hier ooit mysterieuze rituelen uitvoerden, spreekt uiteraard meer tot de verbeelding.

Peetje en Meetje in de tijd dat de stenen nog niet op elkaar gestapeld waren

D'HELLE

De helling tegenover Peetje en Meetje is gekend als d'Helle of het Hellegat...

D' Helle ligt hier nu wat verscholen tussen de bomen. Je bent er zo gepasseerd zonder dat je het opmerkt. Vroeger klommen de mensen langs dit lastig paadje naar de top van de Kluisberg. Een lastige klim, waarbij je steeds naar je voeten moest kijken om de juiste stap te zetten tussen steenpuin, wortels en glibberige modder. De oude naam is eigenlijk verloren gegaan... ooit heette deze plek het Hellegat. De huidige naam d' Helle is slechts een zwakke echo uit het verleden toen er zich nog donkere spelonken in de omgeving van de Kluistop bevonden. Het Hellegat was één van de ingangen van de onderaardse gangen.

De mensen bleven toen uit de buurt van dit Hellegat. Nu is het bos een mooie, open plaats en kan je ver zien tussen de stammen door, maar toen was er veel meer lage begroeiing. Oude bomen, dichtbegroeide struiken, overwoekerde bramen... het Kluisbos was een donkere plaats waar je gemakkelijk verloren kon lopen. De mensen vertrouwden het niet echt en bleven dus ver weg van het duistere bos. En het feit dat er in het bos dan nog ingangen waren die recht naar het midden van de aarde zouden lopen, daar waren ze al helemaal niet zot van. Nee, ze bleven liever uit het bos. Dit kwam bepaalde individuen natuurlijk heel goed uit! In het bos kwam je geen pottenkijkers tegen. Het Hellegat was natuurlijk geen ingang recht naar de hel maar een gewone spelonk die zich vertakte onder de berg. Een ideale schuilplaats en opslagruimte voor gestolen zilver en goud. Dievenbendes zaten hier goed verscholen. Het gerucht wil dat er na al die eeuwen nog steeds goud in verscholen holtes zou zitten.

Nu is er niets meer te zien van deze spelonken. Door de ijzige kracht van de laatste kleine ijstijd stortte de spelonk in en restte er enkel nog een kleine vallei, als het ware ontstaan door erosie. Maar vergis je niet! Als je door de vallei stapt die ze nu d' Helle noemen, dan sta je op het ingestorte dak van de eeuwenoude spelonk 't Hellegat.

Fake of feit?

Fake, ondanks de vele archeologische opgravingen en zoektochten is er nooit enig bewijs gevonden van spelonken net onder het oppervlak van de Kluisberg. In de jaren '50 zouden nog enkele jongeren uit Ronse een vergeefse poging gedaan hebben om deze spelonk te vinden.

Een grot of spelonk spreekt natuurlijk tot de verbeelding van de mensen. Het is een mysterieus onderwerp waar veel verhalen rond gemaakt werden. We kunnen er dan ook vanuit gaan dat het Hellegat van het Kluisbos één van die verzonnen verhalen is.

De naam d' Helle komt ongetwijfeld van "daal" of "steile helling". Deze helling is in onbruik geraakt en is niet meer de toegang tot het bos. Op oude postkaarten kan je echter nog zien hoe dit pad als toegangsweg werd gebruikt.

Wel een feit is dat het Kluisbos, voor het een recreatiegebied werd, een geschikt toevluchtsoord moet geweest zijn voor wie iets op zijn kerfstok had. Stijn Streuvels verwerkte dit gegeven in zijn roman "De teleurgang van de waterhoek", waarin hij het personage Lander naar de Kluisberg laat vluchten wanneer hij voor moord wordt vervolgd.

Eertijds beklommen wandelaars de Kluisberg langs het Hellegat.

DE TOREN

Op de top van de Kluisberg is de witte toren de voornaamste blikvanger...

't Zal bijna tweeduizend jaar geleden zijn, de eerste toren op de kale Kluistop. Niet gemaakt door de mensen van hier maar door de Romeinen die plots verschenen van over de vlakte achter de berg. Niet dat er ineens veel veranderde door de komst van die vreemdelingen. De plaatselijke boeren bewerkten hun land gewoon voort en trokken er zich voor de rest niet veel van aan. Met al die verschillende talen konden ze elkaar toch niet verstaan. Toen stond daar ineens een toren, die uitstak boven de bomen die langs de helling stonden. En steeds stond er een wachter op die toren. Ze waren weinig talrijk, waarschijnlijk wisselden ze elkaar om de zoveel uur telkens af. Het waren trouwens ook niet de echte Romeinse legioensoldaten, naar het schijnt waren die geoeffende krijgers bezig met de voorbereidingen voor de inval van Britannia. Neen, het waren enkele auxillarii, zoals ze zichzelf noemden. Die mochten telkens de voorposten van het Imperium Romanum bemannen.

Deze soldaten moesten dan wel niet ten oorlog trekken, ik denk niet dat ze het plezier vonden op de wachttorens. Verveling troef. En koud dat ze het hier hadden! In de zomer was het nog draaglijk, het waren enkel de zwermen mugen uit de moerassen langs de Scaldis die het hen wat lastig maakten. Maar in de winter! Dan stonden ze daar op de uitkijktorens in koude sneeuwvlagen en een snijdende wind. Die mannen kwamen uit streken waar het een pak warmer was. Dan was een wachtbeurt op de militaire voorpost niet echt iets om naar uit te kijken. Plichtsbewust deed die Romeinse wachter dan maar zijn taak: turen naar de horizon vanop de Enclus. Om weinig te zien. Op wat moest hij wachten? De mensen van hier toonden weinig interesse en die deden gewoon hun dagdagelijkse dingen. Die waren niet echt een bedreiging. Nogal een verschil met de voorposten langs de Flevum Rhenum. Daar hadden ze meer last met plaatselijke vijandige stammen.

Over de boomtoppen, de hutten beneden de berg en over de Scaldis kon de wachter een beetje beweging zien, op de weg tussen Bagacum en Colonia. Ze waren daar bezig om een groot complex te bouwen, een handelspost. Daar zouden ze het graan verzamelen en verspreiden naar de legertroepen langs de Rijn. In de winter, als alle bladeren van de bomen zijn, kon de wachter over zijn rechterschouder de voorpost van Quadraria Mons zien. Ook daar stonden ze zich ongetwijfeld in hun toren stierlijk te vervelen. Over zijn linkerschouder zag hij enkel een weidse vlakte, de vallei van de Scaldis. 's Nachts kon hij in die richting wel een schijnsel zien van grote vuren. Bij het vuur van Tournacum had hij zich ongetwijfeld niet zo verveeld. Maar nu stond hij hier op de eenzame

berg, aan het wachten op zijn toren... op de aflossing.

*Scaldis= Schelde
auxillarii= hulptroepen
Flevum Rhenum= Rijn
Enclus = En clus (Gr.),
eerste heuvel.*

*Bagacum en Colonia = Bavia en Keulen
Quadraria = steengroeve
Tournacum = Doornik*

De toren is al lang een toeristische trekpleister.

Fake of feit?

Beide. Ook al schrijft auteur Joseph Planquart in zijn boek "Het Kluisepos" dat de huidige ronde vorm van de toren ongetwijfeld een Romeinse oorsprong heeft, samen met de ronde vorm van de Kwaremontkerk en de Hotondmolen, kunnen we dit niet linken aan een mogelijke Romeinse toren. Dit zou al te naïef zijn. Een Romeinse toren zou oorspronkelijk een houten toren geweest zijn die later, mits voldoende materialen in de omgeving, tot een stenen toren werd verbouwd. De huidige bakstenen toren kan dus niet toegeschreven worden aan Romeinse opbouw. In hetzelfde boek vinden we ook de interessante stelling dat enkele van de huidige plaatsnamen hun oorsprong gevonden hebben in de Romeinse nummering van de heuveltoppen. Zo was de eerste heuvel in de lijn nog steeds de Kluisberg: hiervoor namen de Romeinen het Grieks over: En Clus (heuvel één). Verder vinden we nog: Pensemont (pente=5), Quaremont (4), Hotond (octo=8). Een originele theorie, maar eveneens moeilijk te bewijzen.

In het boek “Nos ardennes flamandes” van Achille Boterdaele vinden we een verklaring van de dorpsnaam Kwaremont als zijnde een steengroeve (Lat.: quadraria, Fr.: carrière) op de berg. Een mogelijke verklaring indien echt aangetoond kan worden dat destijds voldoende steen of kei in de Kwaremontse bodem zat en deze ook ontgonnen werd. Op de Kluisberg hadden we destijds wel zand-, zavel- en ijzerertswinning, maar bestond dit ook op Kwaremont?

We mogen er zeker vanuit gaan dat er lokaal een Romeinse bezetting was. De talloze sporen die ze achterlieten liegen er niet om. Op enkele passen van de huidige toren liggen nog enkele tumuli (grafheuvels), maar die dateren uit de periode voor de Romeinse overheersing. Iets verder, op het kasteeldomein van Calmont, werden soortgelijke grafheuvels ontdekt, die wel degelijk een Gallo-Romeinse oorsprong hebben.

Net over de Schelde, in de buurgemeente Avelgem (deelgemeente Waarmaarde) is er een archeologische site blootgelegd van een Gallo-Romeinse baanpost en woonhuis. De Schelde was ooit de grens van het Romeinse rijk, dus lijkt het ook wel logisch dat langs deze grens een keten van wachttorens of kampen werd gebouwd. Het is mogelijk dat de top van de Kluisberg dan ook gebruikt werd als uitkijkpost. Mits de top natuurlijk een open vlakte was, want indien volledig bebost zou het uitzicht nihil geweest zijn.

In Ruien hebben we zelfs nog enkele straatnamen die ons aan de Romeinse bezetting doen herinneren: de Hoogweg en Grote Herreweg. Destijds waren er minstens 3 Romeinse heirwegen: de Lage heirweg (huidige Avelgemstraat en Scheldestraat) volgde de loop van de Schelde, de Hoge heirweg (huidige Hoogweg en Marvijlestraat) volgde vermoedelijk de toenmalige bosrand en dan hebben we natuurlijk nog de Grote heirweg (huidige Grote Herreweg).

Vroeger was de omgeving van de toren veel minder begroeid en was het nog een ideale uitkijkpost.

DE TUMULUS

Je moet al je best doen om het je in te beelden. Er was een tijd dat er van een bos nog geen sprake was. De periode dat Europa kreunde onder de barre ijstijd lag al een eind achter de rug, maar het desolate landschap had nog tijd nodig om te herstellen. Je kan het landschap misschien nog het beste omschrijven als een toendra. Een afwisseling van grassen, mossen en lage struiken. Alhoewel de korte zomers enigszins aangenaam waren, joeg er steeds een harde wind over de vlakke. In de luwte tegen de heuvelflank was er toch een kleine nederzetting. Een familie had zich kunnen vestigen in de nabijheid van de rivier. Hier was de grond het meest vruchtbaar. Hopelijk konden ze hier een aantal generaties blijven, tot de akkergrond uitgeput was en ze verplicht waren om nieuwe oorden op te zoeken.

Die dag bleven de akkers leeg. Twee dagen lang steeg er een grauwe rookpluim op in de nabijheid van de woonhutten. Een groot verlies voor het dorp. De man die hier de eerste paal in de grond klopte en de eerste keer de akkers omploegde, was niet meer. Geveld door ouderdom, liet hij nu een vruchtbare en rijke nederzetting achter. Te midden van het plein werd zijn levenloze lichaam op een houten staketsel gelegd. Omringd door een stapel hout werd het verteerd door de vlammen tot enkel een hoop as overbleef. Het grootste deel van die as was al weggewaaid over de vlakke, wat er nog restte werd in een aarden pot verzameld.

Eoghan had de pot met de as van zijn vader in zijn handen en staarde er enkele minuten naar. De erfenis van zijn vader: de nederzetting... Het was nu zijn taak om deze leefbaar te houden. Toen het vuur brandde, was hij naar de top van de berg geklommen om met een eenvoudige hak een lage aarden heuvel op te werpen. Hier boven op de top had je een mooi uitzicht. Het kostte hem weinig moeite om de zanderige bodem van grassen en heidestruiken te ontdoen. De vers aangelegde heuvel zou de laatste rustplaats worden van zijn vader. Nu was het zover en kon hij de urne een plaats geven in de grafheuvel. De hele familie stond samen met hem rond de grafheuvel. De rand was prachtig versierd met vers geplukte wilde bloemen die er los op gestrooid waren. De kinderen en vrouwen waren daar een hele voormiddag mee bezig geweest. In het midden van de grafheuvel was er een put open gelaten. De urne werd er voorzichtig in geplaatst, samen met een stenen dolk en enkele kleine potten met voedsel. Deze grafgiften zouden hem dienen in het hiernamaals. De stenen dolk was een zo goed als mogelijke nabootsing van zijn echte dolk. Deze had Eoghan nu aan zijn riem hangen en was te kostbaar om als grafgift te dienen. Alles werd afgedekt met een grote zandsteen en de put werd volledig met aarde opgevuld zodat enkel nog een lichte bult in het landschap het graf markeerde.

Meer tijd hadden ze niet om daar verder bij stil te staan. De realiteit van het harde leven gaf hen weinig keuzes. De nederzetting moest overleven, de grootste hoop van Eoghan was om in dezelfde grafheuvel begraven te mogen worden, eenmaal zijn tijd gekomen was.

Fake of feit?

Een grafheuvel of tumulus is een heuvel die gebouwd is ter ere van een overledene.

Dit type grafmonumenten werd vooral geconstrueerd tussen 2800 en 500 voor Christus.

De tumulus op de top van de Kluisberg werd twee maal onderzocht; een eerste - vrij onnauwkeurige - opgraving dateert van 1909. Tussen eind 1949 en 1951 vonden nieuwe opgravingen plaats. Daarbij ontdekte men op ca. 70 cm diepte een brandlaag met houtskool en gecalcineerde beenderen. Er werd eveneens een urne gevonden gevuld met verkalkte lijkresten, houtskool en twee bewerkte vuurstenen. De urne stond omgekeerd op een uitgeholde ijzersteen en in een kring rond de urne stond een aantal ijzerstenen opgesteld.

De opgravers hadden zich niet aan een dergelijke vondst verwacht, waardoor een deel van de urne samen met het omringende zand werd uitgeworpen. Pas toen men wat dieper op de grote ijzersteen stootte en men de versiering op de stafband van de hals bemerkte, beseften men dat het hier om een waardevol stuk kon gaan.

Wat er nog van de urne aan scherven overbleef werd ter beschikking gesteld van de Commissie voor Culturele Aangelegenheden van de Provincie Oost-Vlaanderen, die hiermee een tekening van de urne kon reconstrueren.

Deze Hilversum-urne bevindt zich momenteel in Het Pand te Gent, in de Archeologische Collectie van de Universiteit van Gent.

Uit de opzoekingen is verder gebleken dat deze tumulus eigenlijk vier verschillende graven bedekt, elk uit een andere periode. Het oudste brandgraf bevatte houtskool, verbrande beenderen en rood verschroeid zand, plus een aantal ijzerstenen ter beschutting. Het was een eenvoudig crematiegraf, in een kleine kuil en zonder grafritten. Dateren is heel moeilijk, maar men vermoedt midden-bronstijd.

In een tweede fase werd een grafheuvel opgeworpen van het type van de ringslootheuvels (dergelijke grafheuvels worden omringd door een gracht). Deze bevatte eveneens verbrande beenderen met houtskool, maar geen urne noch grafritten.

In de derde fase werd de grafheuvel opgehoogd en omringd door een steenkrans, die waarschijnlijk de heuvelrand moest verstevigen. In het meest recente graf werd dan de urne gevonden.

*Replica van de urne die werd gevonden in de tumulus van het Kluisbos.
(kunstwerk en foto: Lut Bruyneel)*

DE TAALGRENS

Wie in het Kluisbos wandelt loopt – zonder het te beseffen – nu eens op Vlaams, dan eens op Waals grondgebied ... Het Kluisbos ligt immers voor twee derden in Kluisbergen en voor één derde in Mont de l'Enclus en de grens valt min of meer samen met de weg tussen de Toren en de Vierschaar. Deze taalgrens, die tevens provincie-, gewest-, en gemeentegrens is, loopt soms wat links, dan weer rechts en zelfs ook in het midden van de weg. Deze “bokkensprongen” zijn het gevolg van de vele verschuivingen in de uitwisselingszone tussen Germaanse en Keltische culturen, die zich door de eeuwen heen nu wat naar het noorden en dan weer naar het zuiden verplaatsten.

Het is langs de taalgrens dat we van de grafheuvel richting de Vierschaar lopen...

DE VIERSCHAAR

Hij was op voorhand kansloos, de arme boer die 300 jaar geleden door twee lompe dienaars van de baljuw naar de vierschaar werd geleid. Pieter was zijn naam, honger zijn enige misdaad en een oneerlijk proces zijn lot. Het was enkel om zijn zieke vrouw en zijn magere kinderen te kunnen voeden dat hij was binnengeslopen in het kippenhok van zijn heer, alwaar hij uitdagend werd aangestaard door de dikke Cathérine II, lievelingskip van de dame Nassau. Welke ondervoede horige had aan deze verlokking kunnen weerstaan? Helaas! Pieter werd bij de kraag gevat door de jachtopziener en in het geharrewar wist "la plus grosse" te ontkomen in het Kluisbos. De edele kip bleef onvindbaar en Pieter werd opgesloten. Voor zijn verdediging moest hij genoeg nemen met de zatte kameraad van de baljuw zelf. Een echte schertsvertoning werd het, die zich op de Vierschaar afspeelde. Maar het vonnis was onverbiddelijk: bedevaart naar het hof van Poulevoorde en 14 dagen dwangarbeid in het kippenhok aldaar. En een triomf voor het vermaledijde kieken, dat kakelend het proces vanuit de bosjes aan de vierschaar had gadegeslagen...

Fake of feit?

De Vierschaar

Diep in het Kluisbos, gelegen aan de alombekende 'Ferme du Christ' lag vroeger een vierschaar. Dit is de reden waarom deze zelfde plek nog steeds de benaming "De Vierschaar" draagt. Deze vierschaar bevindt zich pal op de twee wegen die op dit punt van het bos samenkomen. Traditioneel was de vierschaar gelokaliseerd onder een lindeboom. Een lindeboom omwille van de bijzondere religieuze en gerechtelijke betekenis die aan deze boom gehecht werd. Bovendien herinnert een lindeboom ook aan de oudste rituele plechtigheden die bij de Germanen plaatsvonden. In het Kluisbos werden deze linden echter mettertijd vervangen door beuken. Oorspronkelijk stonden er hier vier enorme beuken die de vierschaar afbakenden. Deze beuken verdwenen in de loop der tijd, en het laatste exemplaar sneuvelde tijdens de tweede Wereldoorlog door een hevige storm. Deze beuk kwam pal op het dak van de Ferme du Christ terecht.

De eerste vierscharen doken op in de Karolingische tijd, omstreeks het jaar 751. Over de benaming “Vierschaar” bestaan verschillende theorieën. Volgens een eerste interpretatie is de naam afgeleid van het Latijnse “Quatuor scamma”, wat “vier banken” betekent. Deze vier “scamma” waren oorspronkelijk banken in steen die in een vierkant werden opgesteld in de buitenlucht. Elk van de vier banken had haar eigen bestemming: één voor de schepenen of de baljuw, één voor de aanklager, één voor de verdediger en één voor de beschuldigde.

Een andere benadering is dat “Vierschaar” zou afgeleid zijn van de vier ‘geschoren’, waarbij het woord ‘geschoren’ duidt op een afspanning met touwen waarbinnen recht gesproken werd. Binnen deze afspanning werden dan vier banken geplaatst, die bij de rechtspraak gebruikt werden. Een “Vierschaere” werd ook wel “de schepenbank” genoemd. De Vierschaar werd tijdens de wekelijkse of veertiendaagse “Ordinaire dach te wette” of “wettelijke dach” door de plaatselijke baljuw, de schepenen, de leenmannen of door ambtenaren van de heersende heer gebruikt als plek waar vonnissen werden uitgesproken in criminele zaken. Maar ook heel wat civiele zaken zoals koop en verkoop van eigendommen, ervingen, ontervingen, leveringen voor troepen, openbare werken, het opvorderen van werkkrachten, enz. werden tijdens de zitting van de vierschaar onder de loep genomen.

Zowat elke heerlijkheid had haar eigen vierschaar, waar recht werd gesproken binnen het eigen juridische en geografische gebied. De vierschaar was de instantie die tussen de heer en de bewoners van de heerlijkheid functioneerde.

De vierschaar stond in voor het voltrekken van de uitgesproken vonnissen, met uitzondering van heel zware misdrijven, waarbij het vonnis door de hogere bestuursmacht uitgevoerd werd. Enkele mogelijke vonnissen die door de vierschaar geveld werden: verplichte bedevaart, het verplicht bijwonen van zondagsmissen, het betalen van een boete, het laten vervaardigen van glasramen voor de plaatselijke kerk of voor het Gravensteen in Gent, het plaatsen van een ijzeren kruis op het graf van de vermoorde persoon, lijfstraffen, opsluiting en tenslotte een terdoodveroordeling.

Als er door de Vierschaar besloten werd tot een verplichte bedevaart moest de veroordeelde een bewijs kunnen voorleggen dat hij daadwerkelijk op de opgelegde plek was geweest. Dit bewijs kon bijvoorbeeld een document zijn dat door de plaatselijke geestelijke of gezagsman diende ondertekend te worden.

Bij de veroordeling tot het laten maken van een glasvenster moest op het glaswerk een heilige afgebeeld worden met de naam van de veroordeelde en de aard van het misdrijf dat hij gepleegd had.

Dikwijls werd bij heel ernstige misdrijven, zoals bijvoorbeeld moord, grote diefstallen, roofmoord, ... het verhoor van de beschuldigde(n) afgenomen door de plaatselijke vierschaar, maar werd de uiteindelijke uitspraak en het eventuele vonnis uitgevoerd door de hogere rechtsmacht zoals bijvoorbeeld het Steen van Aalst of de Raad van Vlaanderen. Ook omgekeerd kon het zijn dat de vonnissen die door een hogere rechtsmacht geveld waren, uitgevoerd werden door de plaatselijke vierschaar.

Naast het oordelen over een misdrijf en het besluiten tot een passende straf, had de vierschaar ook de machtiging om de ban van een persoon of een straf op te heffen.

Vergaderingen in de vorm van de vierschaar vonden plaats tot omstreeks het jaar 1790.

Ferme du Christ

“De hoeve van Christus” zou een verwijzing kunnen zijn naar het Christusbeeld dat zich aan een boom bij de boerderij bevindt. Dit is echter niet het geval. De naam “Ferme du Christ” werd door Mevrouw Behaghel meegegeven aan de woning na de heropbouw ervan. Zoals eerder vermeld waaide de laatste overlevende beuk aan de vierschaar om tijdens een hevige storm in de oorlogsjaren (WOII). De

boom sleurde in zijn val het dak van de nabijgelegen hoeve met zich mee. Hierdoor geraakte de woning dusdanig beschadigd dat er niks anders op zat dan het gebouw te slopen.

De heropbouw liet echter niet lang op zich wachten: een Duitse architect, die als krijgsgevangene verbleef in het nabijgelegen kamp op Calmont tekende de plannen voor het huidige gebouw. Deze Duitser drukte zijn stempel op de hoeve, die duidelijke kenmerken van de Tirolse bouwstijl vertoont.

Als we even teruggaan in de tijd, kunnen we vermelden dat de woning simpelweg "de Vierschaar" werd genoemd. Bewijs hiervan is terug te vinden op een stafkaart uit het jaar 1884. Deze benaming duidde op de eigenlijke vierschaar die recht tegenover de boerderij gelegen was. In de volksmond werd het gebouw ook wel "het huis van de beul" genoemd. Zoals de naam het zegt zou er in de woning een beul gewoond hebben die executies voltrok bij de galg pal naast het huis.

Later werd het huis betrokken door een boswachter, zoals Omer Wattez in 1926 in zijn boek beschrijft: "...aan den kruisweg "Den Vierschaar" geheeten, waar weerom midden in het bosch, eene landelijke woning, het huis van enen boschwachter, staat".

In het boek het Kluisepos uit 1956 van Joseph Planquaert lezen we dat deze boswachter een bijzondere verzameling in huis had: "Bij den boschwachter, in de herberg "La ferme du Christ" is er een museum met een hondertal opgevulde vogels in het bos gevangen of neergeschoten. Naast den herberg, in een grote kooi leven er een aantal vogels in gevangenis".

DEN DIKKEN BOEKER

Wie goed kijkt kan, ergens rechts van het pad van de vierschaar naar de liefdesbron, nog zien waar de fameuze Dikke Boeker stond, tot 1986 de grootste boom van het Kluisbos...

Ieder bos heeft er wel één: den dikste. En de trots van het Kluisbos was den dikken Boeker, een eeuwenoude beuk in het midden van het bos. Een schone rechte stam en vertakkingen die zeker de wolken aanraakten! Maar ook donkere wolken... Duitse soldaten overrompelden de omgeving. Het was oorlog. Gelukkig lagen we niet in het frontgebied, maar dat was toch vrij dichtbij, zodat we een echt militair regime kregen. We zagen ze niet graag komen, alles wat kon gebruikt worden om hun Keizerrijk te dienen, werd zonder pardon meegenomen. En indien het niet kon dienen voor hun leger, dan namen ze het wel mee als souvenir voor hun thuisfront. Je kon beter alles wat een beetje waarde had zeer goed verstoppen.

De eerste maanden gingen eigenlijk vrij rustig voorbij, tot er ineens tientallen soldaten met enkele, door paarden getrokken, open karren verzamelden op Calmont. Gewapend met bijlen en grote handzagen trokken ze het bos in. En ze hadden het niet op enkele boompjes gemunt, neen, ze kapten de ene boom na de andere neer. Dagen aan één stuk, van 's morgens tot 's avonds. Grote blokken hout werden dan in een cirkel op elkaar gestapeld en bedekt met een laagje aarde. De stapel werd dan gewoon in brand gestoken. Waar ooit het bos was, stegen nu her en der rookpluimen de hoogte in. Zo maakte men houtskool. Houtskool die ze nodig hadden voor het maken van zwart poeder, het buskruit.

Onze bomen werden bommen.

Gelukkig woonde er toen in het kasteel van Calmont een dappere vrouw, gravin Berthe de Bueren, Zij pleitte bij de Duitse officieren om den dikken Boeker te sparen want het was de grootste boom uit de streek. En ze moet indruk gemaakt hebben want den dikken Boeker mocht blijven staan. Gevoelig als ze waren voor autoriteiten, konden ze iemand van adel niet zomaar negeren. Dus bleef er een eenzaat staan op de kale flanken van wat ooit het Kluisbos was. Na de oorlog werd het bos in ere hersteld. Het moet een fantastisch zicht geweest zijn: die ene dikke boom tussen al die jonge beukjes. Het maakte den dikken Boeker nog groter. Jaren kropen voorbij en den dikken Boeker werd ziek en bleek niet meer te redden. De oude boom werd op 12 april 1986 neergelegd... 220 jaar oud. Als je heel goed zoekt in het bos kan je nog de stronk terugvinden.

Fake of feit?

Feit. Dankzij Gravin Berthe de Bueren, echtgenote van Ridder Gaston Behaghel werd den dikken Boeker gespaard van de massale boomkap op het kluisbos. De Duitse bezettingsmacht had enorm veel houtskool nodig, ten koste van vele bomen in onze streken. Het moet in die periode al een imposante boom geweest zijn, tussen al minstens even oude exemplaren. Het is ook opvallend dat een maar 100 jaar oude beuk de koning van het bos was. Ongetwijfeld was dit een overstaander. Een aantal bomen laat men staan als zaadbomen, die "overstaanders" worden genoemd. Zij dienen niet alleen het zaad voor de verjonging te leveren, maar ook het werkhout van grote omvang aan het einde van de tweede omlooperperiode. Doch de dikken Boeker werd op het einde van die tweede periode ook niet gekapt, waarschijnlijk was hij toen al de trots van het bos.

Wat natuurlijk ook vlak na de eerste wereldoorlog gebeurde: het bos werd heraan geplant met beuken, voor de laatste keer. Het Kluisbos bestaat nog grotendeels uit het beukenbestand dat toen aangeplant werd. Maar er zit verandering in ons Kluisbos. De laatste jaren heeft het bos hier en daar al een verjongingskuur gekregen en de veranderingen gaan nog steeds door. Beuken worden gekapt om plaats te maken van streekeigen bomen, zoals zomereik, kastanje, winterlinde, haagbeuk, ...

Het is eigenlijk zeer recent dat het Kluisbos vanuit een wetenschappelijke hoek wordt bekeken. Vergeleken met andere bossen heeft het Kluisbos, ondanks de jeugdige aanplant, opvallend veel grote bomen. Blijkt dat de bomen die in het Kluisbos staan sneller groeien dan in omliggende bossen. Zelfs bomen voelen zich hier thuis.

De dikke kastanje is momenteel de grootste in ons bos. Het is een beetje zoekwerk maar je kan hem vinden als je het weggetje langs de vierschaar volgt, richting Pensemont.

Den Dikken Boeker in betere tijden...

DE LIEFDESBRON

Onze weg vervolgend vanaf de plaats waar ooit de dikke boeker stond, komen we uit bij de liefdesbron, die zich onderaan een steile helling bevindt. Het Kluisbos herbergt meer dan één bron, maar deze is wel de bekendste en de meest bijzondere.

23 juli 1559. Bezweet trekt Jacobus Verroken de heuvel op, nog even en hij kan genieten van het lover van de oude beuken... Voor hem trekt in de verte de zwarte rookpluim al dagen een streep door de anders felblauwe lucht. Twee dagen eerder, op 21 juli 1559, brandde het centrum van Renay volledig af. Weinig houten huizen waren bestand tegen het alles verterende vuur en de rookpluim was mijlenver zichtbaar. Van zijn twee neven die er als lakenwevers werkzaam zijn in de lakenindustrie heeft hij nog geen nieuws, hij hoopt dat ze het er levend vanaf brachten.

Met flinke passen trekt Jacobus het Kluisbos in, volgt het platgetreden pad dat hem naar de bron brengt waar hij altijd zijn dorst lest en Isolde zal zien, de dochter van een molenaarsknecht, die hier in een lemen huisje aan de rand van het bos woont. Rond deze tijd vult ze kruiken met koel water uit een poel wat verderop, maar vaak lest ze haar dorst of verfrist ze haar verhitte voeten in het heldere water van de bron. De dorpelingen mijden het bos want sinds enkele maanden doen geruchten de ronde over geuzenbendes die zich, diep verscholen in de bossen, schuldig maken aan gewelddadige overvallen. Hij bewonderde haar moed van op afstand, maar stilzwijgend kruisten hun blikken elkaar meer dan eens voor het eerste woord werd gezegd en het eerste gesprek struikelend op gang kwam... Nog nooit voelde Jacobus zo'n verlangen naar een meisje...

Hoewel het meeste sprokkelhout rond de bron al lang is meegenomen blijft het een goed excuus om hier te vertoeven, al beseft hij dat zijn vader hem verwacht met een nieuwe lading hout, want de bakkerij van zijn ouders in het dorp draait goed en de oven heeft brandstof nodig...

Maar er is niemand, behalve een bevangen stilte. Zijn hart maakt een sprongetje, maar ditmaal van angst want ze zou geen ontmoeting missen... Hij wacht lang, af en toe loopt hij een kringetje rond de bron en wanneer zijn oog valt op een kruik van bruin aardewerk weet hij dat er iets heel erg mis is. Hij denkt erover haar naam luid te roepen maar dat is niet veilig, niet tegenwoordig. Als de zon al lang haar hoogste punt voorbij is scharrelt Jacobus voldoende hout bij elkaar om zijn vader gunstig te stemmen, en keert hij langs het huis van Isolde's ouders terug naar het dorp, maar volgens haar vader vertrok ze

rond het middaguur naar de bron, ook hij maakt zich ongerust want nog even en de avond valt... Met trillende handen geeft Jacobus de lege kruik af, het is tijd om de baljuw te verwittigen...

Isolde zou nooit worden gevonden, de zoektochten leverden niets op, de baljuw leverde geen grootse inspanningen en het zou voor altijd een raadsel blijven wat er met haar gebeurde... Werd ze vermoord, meegenomen door de geuzen, dwaalde ze te ver af op zoek naar kruiden? Niemand die het wist, maar de liefde van Jacobus hield haar voor altijd in leven. Elke dag ging hij naar de bron, wachtend en treurend om zijn ware liefde.

Het duurde niet lang of de bewoners spraken van de liefdesbron. Onder de indruk van zoveel toewijding en hartstocht kon het niet anders of wie regelmatig een verfrissing nam aan de bron zou zijn ware liefde ontmoeten...

Fake of feit?

Op 21 juli 1559 brandde het centrum van Ronse volledig af. De meeste huizen waren in hout opgetrokken en er was in de onmiddellijke omgeving niet voldoende water om te blussen.

De geuzen waren een allegaartje van verzetstrijders, avonturiers en marginalen die het in de tachtigjarige oorlog opnamen tegen de Spaanse bezetter. Zij waren echter vooral actief vanaf ongeveer 1566. In 1572 veroverden de zogenaamde bosgeuzen de stad Oudenaarde.

Ronse was inderdaad toen al een bekend centrum voor de lakennijverheid.

Ook de verwijzing naar de baljuw is historisch verantwoord. Hij was in die tijd de ambtenaar die verantwoordelijk was voor een bepaald rechtsgebied. De baljuw was voornamelijk belast met de ordehandhaving en de misdadbestrijding in zijn ambtsgebied.

Het verhaal over Jacobus is dan weer helemaal verzonnen, maar wie weet ligt een gelijkaardige liefdeshistorie aan de basis van het ontstaan van de naam liefdesbron...

HET BOSWACHTERSHUIS

Onze tocht eindigt aan wat nu een tearoom is, maar wat nog altijd bekend staat als "het boswachtershuis"...

Wat stond er ook weer in onze schoolboeken neergeschreven? "Op Vlaamse bodem knorden wilde zwijnen ofte everzwijnen. Door vierendeling en inkrimping van het bosareaal, tomeloze jacht en verdelging verdween het everzwijn eind achttiende eeuw uit Vlaanderen." Laat je niet misleiden door deze frappante leugen. In het Kluisbos kwam het everzwijn zeker nog tot in de jaren '50 voor. Maar ze hielden zich ongetwijfeld zeer goed verstoep om de geschiedschrijvers op het verkeerde been te zetten. Bij de lokale bevolking moet dit bekend geweest zijn, maar die hielden om de één of andere reden ook hun lippen toe. Het was een publiek geheim dat er evers in het Kluisbos zaten.

Toch is er ontegensprekelijk bewijs van deze beestjes. Er bestaat een foto uit de jaren '50 van een neergeschoten wild zwijn. Omdat dit beest het laatste wild zwijn was, kreeg het de eer om op de foto te staan. Aangezien het het laatste beest was, was er geen enkele reden meer om het bestaan van deze beesten nog te verbergen. 't Was er toch mee gedaan. Op de foto zien we het gesneuvelde ever, samen met twee dappere lokale krijgers, dokter Luc Reyntjens en Vital Vansteenbrughe. De eerste was de laatste burgemeester van Ruien en tevens de eerste burgemeester van het gefusioneerde Kluisbergen, de tweede was eigenaar van "In de fazant", een herberg op de flank van de Kluisberg. Spijtig genoeg kunnen we via de foto niet bepalen waar het everzwijn het fatale schot kreeg. Misschien was het aan de buikzijde beschoten? Of zou het beest gestorven zijn na een urenlange drijfjacht? Een uitputtingsslag als het ware... en gewoon dood neergevallen na uren strijd? Misschien, maar we moeten nuchter blijven: de propere kledij (vest en broek nog in de plooi en kraaknette laarzen) van de heren jagers doet ons vermoeden dat de jacht zeer kort moet geweest zijn. We kunnen dus besluiten: een heroïsche jachtbuit dankzij een welgemikt schot!

Het waren dan ook zeer capabele jagers. Dankzij hun kennis wisten ze waarschijnlijk wel waar ze het laatste everzwijn konden vinden in het bos. Een drijfjacht was echt niet nodig. Dokter Reyntjens had een perfecte terreinkennis en Vital was groot everzwijnkenner, aangezien hij evers kweekte in een afgesloten ruimte nabij zijn herberg.

Zo is het! En op dit ogenblik is het vooral niet de bedoeling om van 1 plus 1 twee te maken. In en rond het Kluisbos houden we het graag eenvoudig.

Fake of feit?

Groot wild in het Kluisbos is er al eeuwen niet meer. Vanwaar dat laatste everzwijn kwam, is niet met zekerheid te zeggen, maar wellicht was het een losgelaten zwijntje ter ere van de jacht. De oppervlakte van het Kluisbos is te beperkt om echt een populatie van groot wild, zoals everzwijnen, toe te laten. Ze zouden niet enkel te weinig ruimte gehad hebben, er zouden ook constant conflictsituaties geweest zijn met de bewoners wiens gewassen schade zouden ondervinden. Het beboste oppervlak is al eeuwen zo goed als constant geweest, dus we mogen aannemen dat groot wild dan ook al een tijdje verdwenen is.

Het heeft eigenlijk nog een hele tijd geduurd eer er mensen in het bos kwamen wonen. Op de kaart van Ferraris (1777) was er enkel een stipje te zien van de kapel op het Kluisbos, waar nu de toren staat. Voor de rest was het bos aan de Vlaamse zijde onbewoond. Wie ging er nu ook in het bos gaan wonen? Boswachters, zou je denken? Die kwamen er ook, maar pas vanaf de komst van het kasteel van Calmont. Het bos behoorde toen nog bij het kasteeldomein van de familie Behaghel de Bueren en het was niet zo onverstandig om op bepaalde strategische plaatsen domeinopzichters, in ons geval boswachters, te laten wonen. Op de kadasterkaart van Popp (omstreeks 1850) zijn dit de enige huizen die in het bos te zien zijn: het kasteel en enkele boswachtershuizen: "het Boswachtershuis" en "de Vierschaer". Eigenlijk waren het kleine hoeves waarvan de bewoners leefden van kleinschalige landbouw. Maar dankzij hun aanwezigheid konden ze wel een oogje in het zeil houden voor de kasteelheer. Aan elk boswachterhuis was er dan ook een open ruimte zodat ze wat gewassen konden telen, of eventueel enkele dieren. Die open ruimtes zijn er nog steeds, al is deze aan "het Boswachtershuis" nu een parking geworden. In 1967 werd een groot deel van het bos, inclusief de gebouwen, verkocht aan de gemeente. In 1990 werden de gebouwen, "het Boswachtershuis" en "de Vierschaer" openbaar verkocht en werden het private horecazaken.

COLOFON

“Mysteries van het Kluisbos” is een realisatie van Erfdeel Kluisbergen, uitgegeven ter gelegenheid van Erfgoeddag 2010.

Redactie:

Inge Declercq

Marleen Depraetere

Joëlle Lemoine

Pascal Paret

Pieter-Jan Vanhaesebrouck

Emilie Verhaeghe

Eindredactie en lay-out:

Bert Dekimpe

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopie, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Erfdeel Kluisbergen.

Erfdeel Kluisbergen

erfgoedkring van Berchem, Ruien, Kwaremont en Zulzeke

p/a Bibliotheek

Brugzavel 25B

9690 Kluisbergen

055/38 60 65

kluisbergen@bibliotheek.be

Met dank aan iedereen die ons aan waardevolle informatie heeft geholpen.